

31.10.2007

Dnro 4042/4/06

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Petri Jääskeläinen

Esittelijä: Oikeusasiamiehensihteeri Mikko Sarja

PÄÄMIEHEN OIKEUS KÄYTTÄÄ KÄYTTÖVAROJAAN

1 KANTELU

Kantelija pyysi 27.11.2006 päivätyssä kirjeessään eduskunnan oikeusasiamiestä tutkimaan edunvalvojansa menettelyä tietokoneen hankintaa koskevassa asiassa. Kantelija oli tyytymätön siihen, että hänen edunvalvojansa ei ollut suostunut hankkimaan hänelle tietokonetta eikä laajakaistayhteyttä. Kantelija peräsi holhouksen alaisen henkilön oikeutta pysyä nykyaikaisen tietoyhteiskunnan mukana.

---

3 RATKAISU

3.1 Oikeusohjeet

Holhustoimilain 14 §:n mukaan edunvalvojan määrääminen ei estä päämiestä itse vallitsemasta omaisuuttaan tai tekemästä oikeustoimia, jollei laissa toisin säädetä. Saman lain 18 §:n 1 momentin 1 kohdan mukaan jos täysi ikäinen on kykenemätön huolehtimaan taloudellisista asioistaan ja hänen varallisuusasemansa, toimeentulonsa tai muut tärkeät etunsa ovat tämän vuoksi vaarassa eikä edunvalvojan määrääminen yksin riitä turvaamaan hänen etujaan, tuomioistuin voi rajoittaa hänen toimintakelpoisuuttaan päättämällä, että hän voi tehdä tiettyjä oikeustoimia tai vallita tiettyä omaisuuttaan ainoastaan yhdessä edunvalvojansa kanssa.

Edelleen holhustoimilain 29 §:n 1 momentin mukaan edunvalvojalla on kelpoisuus edustaa päämiestään tämän omaisuutta ja taloudellisia asioita koskevissa oikeustoimissa, jollei tuomioistuin ole tehtävää antaessaan toisin määrännyt tai jollei toisin ole säädetty.

Holhustoimilain 37 §:n 1 momentin mukaan edunvalvojan on hoidettava päämiehensä omaisuutta sillä tavoin, että omaisuus ja sen tuotto voidaan käyttää päämiehen hyödyksi ja tyydyttämään hänen henkilökohtaisia tarpeitaan. Tässä tehtävässään edunvalvojan tulee tunnollisesti pitää huolta päämiehen oikeuksista ja edistää hänen parastaan.

Holhoustoimilain 38 §:n 1 momentin mukaan päämiehelle on jätettävä se omaisuus, jota hän tarvitsee henkilökohtaista käyttöönsä varten. Päämiehen vallintaan on jätettävä hänen tarpeisiinsa ja muihin olosuhteisiin nähden kohtuullisena pidettävä määrä käyttövaroja.

Holhoustoimilain 43 §:n 1 momentin mukaan ennen kuin edunvalvoja tekee päätöksen tehtäviinsä kuuluvassa asiassa, hänen on tiedusteltava päämiehensä mielipidettä asiassa, jos asiaa on tämän kannalta pidettävä tärkeänä ja kuuleminen voi tapahtua ilman huomattavaa hankaluutta.

3.2

Arviointia

Saadun selvityksen mukaan päämiehen toimintakelpoisuutta oli Imatran kärjäoikeuden päätöksellä rajoitettu siten, että hän voi tehdä velkasitoumuksia tai luotollisia hankintoja ainoastaan yhdessä edunvalvojansa kanssa.

Tällä seikalla ei kuitenkaan ole lähtökohtaisesti vaikutusta kantelijan oikeuteen saada käyttövaroja ja käyttää niitä itse haluamiinsa tarkoituksiin. Käyttövarat tulevat päämiehen vapaasti vallittaviksi, eikä edunvalvoja ole vastuussa näiden varojen käytöstä. Päämies ei vastaavasti ole velvollinen selvittämään edunvalvojalleen, mihin hän on nämä varansa käyttänyt. Kyse on päämiehen itsemääräämisoikeudesta ja yksityiselämän suojasta. Ainoan poikkeuksen käyttövarojen vapaasta hallinnasta muodostaa holhoustoimilain 25 §:n 2 momentti, joka koskee kuitenkin vain vajaavaltaisia päämiehiä. Kyseisen säännöksen nojalla edunvalvoja voi ottaa päämiehen edun suojaamiseksi tämän vallintaan jätettyä omaisuutta hoitoonsa, jos vajaavaltainen käyttää oikeuttaan tavalla, joka on selvästi vastoin hänen etuaan.

Puheena olevassa tapauksessa käyttövaroja oli vuonna 2006 maksettu päämiehelle n. 580 euroa kuukaudessa. Tästä summasta hänen tuli saatujen selvitysten mukaan maksaa ruokamionsa, kun taas muut menot (erilaisia korjauskuluja ja lainanlyhennyksiä, sähkö-, puhelin-, vakuutus- ja vaatekuluja sekä kiinteistön hoidosta johtuvia kuluja) oli hoidettu edunvalvojan hoidettavana olevilla varoilla, eli niiden kattamiseen päämiehen ei tarvinnut osallistua käyttövaroillaan.

Oikeusasiamiehen tehtävä ei sinänsä ole yksittäistapauksissa ottaa kantaa siihen, mikä kulloinkin on oikea määrä käyttövaroja. Laissa on hyvin niukasti ohjeita käyttövarojen määrän arvioimisen varalle. Kyse on aina tapauskohtaisesta harkinnasta, jossa tulee ottaa huomioon paitsi kunkin ihmisen yksilölliset tarpeet myös hänen tulojensa ja menojensa määrä.

Oikeusasiamies ei voi puuttua valvottaviensa harkintavallan käyttöön, jollei harkintavallan rajoja ole ylitetty tai sitä muutoin ole käytetty väärin. Edunvalvoja on selvityksessään selostanut kantelijan taloudellista tilannetta. Ottaen huomioon yhtäältä sen, että maistraatin tulee esimerkiksi vuositilintarkastuksen yhteydessä valvoa päämiehen saamien käyttövarojen määrän asianmukaisuutta, ja toisaalta sen, että maistraatti oli hyväksynyt vuoden 2006 tilin muistutuksitta, katson, ettei

asiassa sinänsä ole ilmennyt perusteita katsoa edunvalvojan käyttäneen väärin harkintavaltaansa käyttövarojen määrää arvioidessaan.

Nyt esillä olevassa tapauksessa ei kuitenkaan ole niinkään kyse käyttövarojen määrän arvioimisesta eikä siitä, onko edunvalvojan hoidettavana olevalla päämiehen varallisuudella varaa tehdä päämiehelle tiettyä hankintaa, joskin viimeksi mainittu näkökohta näyttää painottuneen edunvalvojan selvityksessä ja maistraatin lausunnossa. Yleinen edunvalvoja on nimittäin todennut, että ottaen huomioon päämiehen tulot ja pakolliset elinkustannukset hän ei ollut katsonut voivansa antaa lupaa tietokoneen ja laajakaistan hankintaan. Yleinen edunvalvoja ilmoitti sähköpostitse täsmennyksenä, että hän oli alun perin antanut päämiehelle luvan tietokoneen hankintaan. Sen sijaan laajakaistayhteydestä ei ollut tuolloin ollut puhetta. Hankinta oli lopulta kariutunut, kun oli tullut ilmi, että edunvalvojan olisi tullut kustantaa sekä tietokone että laajakaistayhteys.

Toisaalta päämiehen käyttöön on kuitenkin katsottu voitavan jättää kohtuullisesti käyttövaroja siihen nähden, että päämiehen taloudelliset velvoitteet – ruokamenoja lukuun ottamatta – hoidetaan edunvalvojan toimesta. Yleinen edunvalvoja sen paremmin kuin maistraattikaan eivät ole edes väittäneet, että päämiehen taloudelliset edut voisivat vaarantua, jos hän saisi käyttää käyttövarojaan haluamallaan tavalla.

Sen sijaan kyse on siitä, onko päämiehen mahdollisuus käyttää vapaasti vallinnassaan olevia käyttövaroja rajoittunut edunvalvojan tosiasiallisten toimenpiteiden johdosta. En ole aiemmassa ratkaisukäytännössäni pitänyt oikeudellisesti hyväksyttävänä sitä, että edunvalvojan toimin päämiehen toimintakelpoisuutta tosiasiallisesti käytännössä rajoitetaan ohi sen, mitä tuomioistuin on asiasta määrännyt.

Puheena oleva tietokone laajakaistayhteyksineen olisi kantelijan ilmoituksen mukaan maksanut 60 euroa kuukaudessa, joten päämiehen muihin tarpeisiin käyttövaroja olisi jäänyt n. 520 euroa kuukaudessa. Kantelijan mukaan hän olisi kyennyt maksamaan mainitun summan käyttövaroistaan, joita hän siis saa käyttää vapaasti haluamallaan tavalla ilman, että edunvalvoja olisi vastuussa niiden käytöstä. Nyt päämies ei kuitenkaan ollut voinut käyttää ainakaan kaikkia käyttövarojaan tosiasiallisesti täysin haluamallaan tavalla, koska edunvalvoja ei ollut päämiehensä puolesta suostunut sitoutumaan sopimukseen tietokoneen ja laajakaistan hankinnasta.

Yleinen edunvalvoja ja maistraatti näyttävät siten käsittääkseni arvioineen asiaa niin, että päämiehen toivomaa hankintaa ei ole nimenomaan edunvalvojan hoidettavana olevan omaisuuden puitteissa mahdollisuutta toteuttaa. Tähän arvioon, jonka maistraatti oli edunvalvojan toimia valvovana viranomaisena yhtynyt, minulla ei sinänsä ole perusteita puuttua. Totean myös, että edunvalvojalla on sinänsä kelpoisuus tehdä tai olla tekemättä sitoumuksia päämiehensä taloudellisissa asioissa.

Edunvalvontajärjestelmän peruslähtökohdan eli päämiehen suojaamisen ja hänen etunsa kannalta olisi ongelmallista sekin, jos päämies omassa vallinnassaan olevilla varoilla voisi tehdä sitoumuksia, joiden vaikutukset

ulottuisivat edunvalvojan hoidettavana olevaan omaisuuteen. Tähän ei yleisen edunvalvojan selvityksessä sen paremmin kuin maistraatin lausunnossakaan ollut kuitenkaan edes vedottu. Käytettävissäni olevan aineiston perusteella tällaista vaaraa ei nyt näyttäisi olevan ainakaan sikäli, että päämiehen toivoman ratkaisun hinta olisi ennakoitavissa olevalla tavalla tiedossa kolmeksi vuodeksi eteenpäin, ja päämiehen käyttövarat näyttäisivät sinänsä riittävän puheena olevasta hankinnasta aiheutuvien kulujen kattamiseen niin, että käyttövaroja jäisi myös muuhun vapaavalintaiseen kulutukseen.

Käsitykseni mukaan on tulkinnanvaraista, merkitsisikö se tapa, jolla päämiehen toimintakelpoisuutta nyt on rajoitettu, sitä, että hän ei voisi ilman edunvalvojansa myötävaikutusta tehdä palvelun tarjoajan kanssa sopimusta tietokoneen ja laajakaistan hankkimisesta. Kyse on siitä, olisiko tällöin kyse toimintakelpoisuuden rajoittamispäätöksessä tarkoitetusta velkasitoumusten antamisesta tai luotollisesta hankinnasta. Ongelmalliseksi tilanne muodostuu päämiehen näkökulmasta silloin, jos palvelua tarjoava yritys ei suostu tekemään sopimusta suoraan päämiehen – vaikka tämä olisi täysin oikeustoimikelpoinenkin – vaan ainoastaan edunvalvojan kanssa ja vaatii näin ollen takeet siitä, että edunvalvoja huolehtii hankinnasta aiheutuvista kuluista, mutta edunvalvoja ei oikeustoimeen kelpoisuutensa puitteissa suostu.

Koska edunvalvoja ei vastaa päämiehensä käyttövarojen käytöstä, hän ei toisaalta voi myöskään määrätä päämiestään käyttämään niitä tiettyyn tarkoitukseen eli tässä tapauksessa tietokoneen ja laajakaistan hankintakulujen maksamiseen kuukausittain, vaikka päämies sinänsä olisikin halukas tekemään kyseiset hankinnat. Toisaalta kyse on myös edunvalvojan ja päämiehen yhteistoiminnasta ja heidän keskinäisestä luottamuksestaan asioiden hoitamisessa.

Koska minulla ei ole toimivaltaa ottaa kantaa yksityisen palveluntarjoajan menettelyyn, en katso perustelluksi arvioida asiaa tässä suhteessa enemmälti.

Edellä esiin nostamani ongelma saattaisi olla vältettävissä sillä, että mikäli päämies siihen suostuu, hänen käyttövarojensa alennettaisiin tietokoneen ja laajakaistan hankintamenojen määrällä kuukausittain, ja edunvalvoja puolestaan tekisi sitoumuksen päämiehensä puolesta ja huolehtisi kuluista hoidettavanaan olevien varojen edellä mainitulla lisäyksellä.

Korostan sitä, että käyttörahoilla on kaiken kaikkiaan suuri merkitys päämiehen elämän laadun kannalta, ja käyttövarasäännöksellä on pyritty toteuttamaan näkemystä, jonka mukaan edunvalvontaan joutumisen tulisi mahdollisimman vähän näkyä jokapäiväisissä tilanteissa. Säännös liittyy myös omaisuuden hoitoa koskevaan perussääntöön, jonka mukaan omaisuutta on hoidettava nimenomaan päämiehen hyödyksi (HE 146/1998 vp, 49). Mielestäni kantelijan viittaus edunvalvonnassa olevan henkilön oikeuteen pysyä mukana tietoyhteiskunnassa on sellainen seikka, joka tulisi mahdollisuuksien mukaan ottaa huomioon päämiehen edunvalvonnassa.

3.3

Johtopäätös

Käytettävissäni olleesta aineistosta ei ilmene sellaisia perusteita, joiden nojalla päämiehen oikeutta käyttää käyttövarojaan haluamiinsa tarkoituksiin voitaisiin rajoittaa. Edellä esittämäni eri näkökohdat huomioon ottaen tilannetta voidaan kuitenkin kaiken kaikkiaan pitää tulkinnanvaraisena. Koska maistraatti on valvojan viranomaisen ominaisuudessa hyväksynyt edunvalvojan menettelyn, edunvalvoja on perustellusti voinut olettaa toimineensa asianmukaisesti. Näistä syistä minulla ei ole oikeudellisia perusteita katsoa yleisen edunvalvojan menetelleen lainvastaisesti. Saatan kuitenkin edellä esittämäni näkökohdat yleisen edunvalvojan ja maistraatin tietoon.

4

TOIMENPITEET

Kiinnitän yleisen edunvalvojan ja maistraatin huomiota kohdissa 3.2 ja 3.3 esittämiini näkökohtiin. Tässä tarkoituksessa lähetän mainituille tahoille jäljennöksen tästä päätöksestäni.